

MAX CRAMER, SANDRA HOVENS, GERARD KEIJZER,
ABE VAN DER VEEN EN JAAP VERNHOUT

Jaaroverzicht Monumentenzorg

2007

Projecten en studies

8

In 2007 was er sprake van een grote diversiteit aan activiteiten op het gebied van de monumentenzorg in Amersfoort. Naast de reguliere stroom aan restauratie- en herbestemmingsplannen ook meer omvangrijke positieve ontwikkelingen: de aanwijzing van een groot deel van het Bergkwartier tot beschermd stadsgezicht en de aanwijzing van het wagenwerkplaatscomplex van de NS tot rijksmonument. Ook de omvangrijke publicatie die verscheen over stadsarchitect Van der Tak mag niet onvermeld blijven. De sluiting van Museum Flehite ten gevolge van asbest en vooral de brand in de Elleboogkerk stonden daarmee in schril contrast. Voor de ogen van vele Amersfoorters werd een groot deel van dit beeldbepalende kerkgebouw door een vlammenzee verwoest. Ook vrijwel alle kunstwerken van het Armandomuseum gingen verloren.

RESTAURATIES

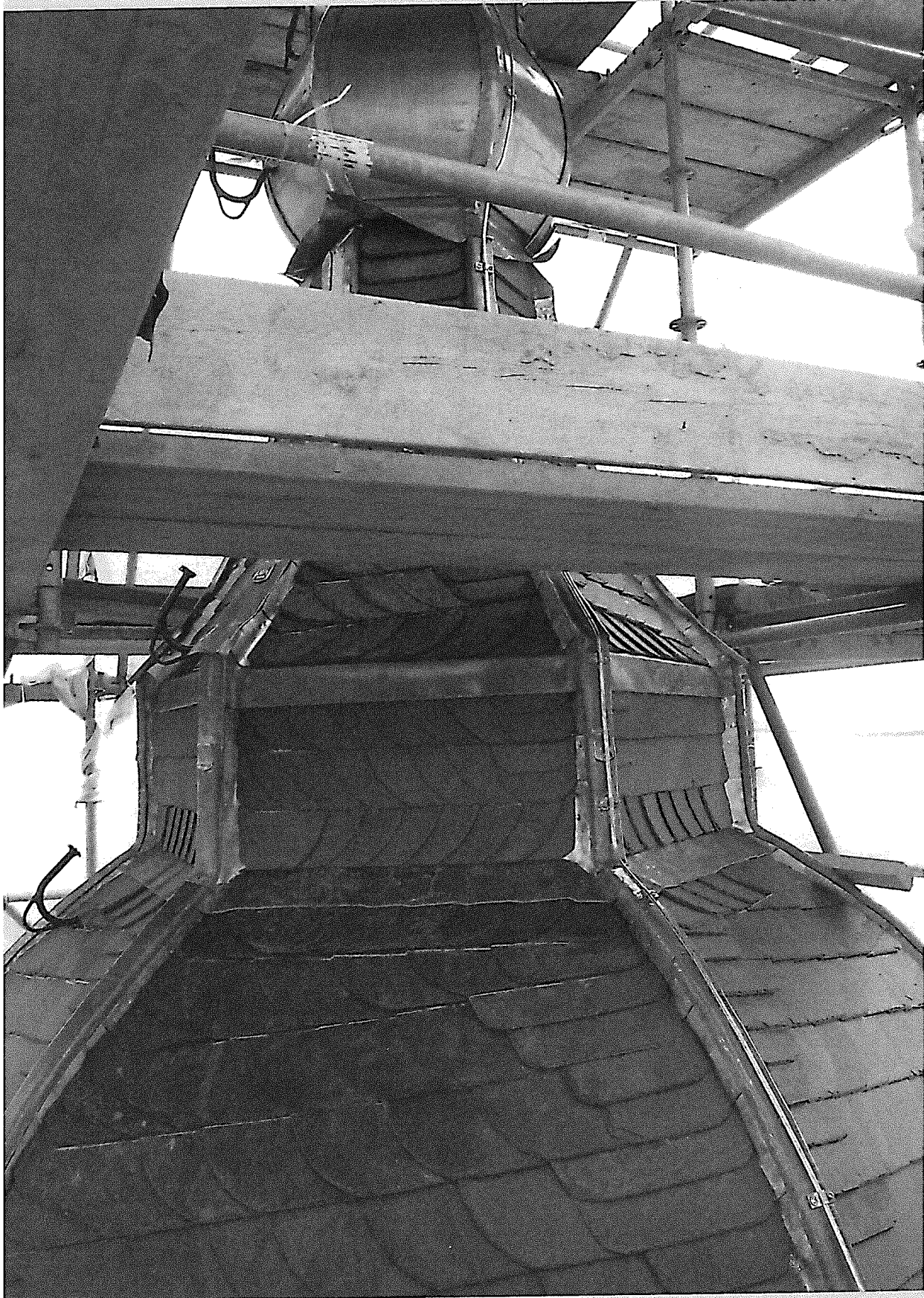
Sint Franciscus Xaverius

Het nieuwe beleid van het rijk ten aanzien van de monumentenzorg wordt in 2007 verder ingevoerd. Het uitgangspunt om grote restauraties zoveel mogelijk te voorkomen door middel van goed planmatig onderhoud is vertaald in een instandhoudingsregeling. Dat aan restauraties incidenteel echter niet kan worden ontkomen werd in 2007 opnieuw duidelijk bij de uitvoering van onderhoudswerkzaamheden aan de toren van de Sint Franciscus Xaveriuskerk op 't Zand. Tijdens de werkzaamheden bleek dat vijf van de zes hoofddragstijlen van de toren aangetast waren door zwam. Restauratie was direct dringend noodzakelijk. De draagconstructie werd hersteld en ook de oorzaak van het probleem werd aangepakt door het verbeteren van de ventilatie in de constructie. Ook de lei- en loodbe-

dekking is vervangen om vochtindringing door lekkages te voorkomen.

Dit soort tegenvallers kan in de onderhoudsregelingen financieel niet worden opgevangen. Omdat door het rijk wordt ingezien dat daarmee een hiaat is ontstaan in de nieuwe regelgeving, wordt incidenteel extra geld ingezet voor het wegwerken van restauratieachterstanden. Ook in 2007 werd daarvoor door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) een extra subsidieregeling geïntroduceerd, de *Regeling rijkssubsidiering wegwerken restauratieachterstand 2007*. Deze extra regeling had betrekking op bepaalde categorieën, met name grotere, restauraties.

Vanuit Amersfoort werden aanvragen voor vier restauratieprojecten ingediend: voor een deel van de middeleeuwse stadsmuren, de Verensmederij op het wagenwerkplaatsterrein van de NS, het klooster OLV ter Eem en voor het pand Havik 37.

Verensmederij terrein Wagenwerkplaats

De Verensmederij werd onlangs als rijksmonument aangewezen. Het is een markant onderdeel van de voormalige Wagenwerkplaatsen van de Nederlandse Spoorwegen, aan de achterzijde van het station. Plannen om hierin onder meer Xynix Opera een permanente plek voor voorstellingen te geven zijn in ontwikkeling door het bureau Van Zwieten Architecten. De ruimtelijke kwaliteiten van het interieur, met de fraaie stalen kapspanten, blijven daarbij geheel intact en zichtbaar. Ten behoeve van de 'achterstandenregeling' is een plan voor het casco-herstel ingediend. Behalve restauratie van de stalen ramen, de kap en het gevelmetselwerk, zullen daarbij de zeven markante hoge schoorstenen aan de noordgevel van de voormalige smederij weer in ere worden hersteld.

Kloostercomplex Onze Lieve Vrouw ter Eem

Het grote kloostercomplex aan de Daam Fockemalaan heeft door zijn omvang een aanzienlijk budget nodig voor herstel- en onderhoudswerkzaamheden. Deze zijn voor het hele complex in beeld gebracht door de O.L.Vrouwestichting, eigenaar van het complex. Met name de kapel en toren hebben op dit moment de prioriteit op het gebied van natuursteen- en metselwerkherstel, kapherstel, herstel van gevelafdekkingen en betonherstel in de toren. Hoewel de stichting het kloostercomplex in de nabije toekomst zal verlaten, wil zij het herstel van het casco nog op korte termijn uitvoeren om vervolgschade aan het rijksmonument te voorkomen.

Havik 37

Dit pand werd onlangs aangekocht door de NV Stadsherstel met als doel restauratie en verbouw tot winkel- en wooneenheden. Bij onderzoek bleek het een bijzonder rijksmonument. Achter

↑
Voorgevel Havik 37

←
Torentje Sint Franciscus Xaveriuskerk

de 19^e-eeuwse gevel bevindt zich een middel-eeuws huis met fraaie balklagen, kapconstructies en met daarnaast een 18^e-eeuwse Rococo stijl-kamer. Helaas is het huis bouwkundig in slechte staat. Door het gemeentelijk bureau Monumentenzorg werd een eerste bouwhistorisch onderzoek in het pand uitgevoerd. Op basis hiervan zijn de restauratie- en verbouwplannen uitgewerkt door het bureau OOK-architecten.

Om een goede restauratie van het monument en het bijzondere interieur ook financieel mogelijk te maken wordt een beroep gedaan op de 'achterstandenregeling'.

Elleboogkerk na de brand

Stadsmuren Sint Annastraat

Het restauratieplan voor de middeleeuwse stadsmuren langs de Sint Annastraat wordt verderop in dit artikel nader toegelicht.

Sint Joriskerk

Een vijfde groot project, de restauratie van de Sint Joriskerk, kon helaas geen gebruik maken van deze achterstandenregeling, omdat deze kerk al eerder een beperkte rijkssubsidie ontving. De kapconstructie van de Sint Joriskerk is aangetast door de Bonte Knaagkever. Als gevolg daarvan zijn ook gewelven ontzet en is scheurvorming ontstaan. Daarnaast behoeft het zuidportaal aan de Hofzijde herstel aan natuursteen en leibedekking. Door de omvang van het kerkgebouw zijn de restauratiekosten hoog. De Stichting Vrienden van de Sint Joriskerk is daarom gestart met een omvangrijke campagne tot fondsenwerving, zodat in 2008, het Jaar van het Religieus erfgoed, hopelijk met de restauratie kan worden gestart.

Museum Flehite

Op 16 maart 2007 wordt in het museum Flehite een hoge concentratie asbest geconstateerd in de lucht. Het museum wordt onmiddellijk gesloten. Bij de restauratie van de museum panden in de jaren '70 werd een asbestlaag aangebracht in de vloerconstructie, als brandwerend materiaal. Vermoedelijk door het verpulveren van dit materiaal zijn deeltjes verspreid geraakt door het gebouw.

Een ingrijpende operatie in 'astronautenpakken' is noodzakelijk om zowel het gebouw zelf als de collectie asbestvrij te maken en te reinigen. Het museum wordt geheel gestript om dit te kunnen realiseren. Dit vormt meteen de aanleiding voor de museumdirectie om zich te bezinnen op de toekomst en herinrichtingsplannen te maken voor de toekomst. In de loop van 2007 wordt het eigendom van de gebouwen overgenomen door de gemeente Amersfoort.

Het Architectenbureau Jonkman en Klinkhamer ontwerpt, met respect voor de middeleeuwse muurhuizen waarin het museum is

gevestigd, een nieuwe inrichting. Deze zal in 2008 worden ingepast.

Brand Elleboogkerk

Op maandagmiddag 22 oktober 2007 werd Amersfoort opgeschrikt door een hevige brand in de Elleboogkerk, waarin het Armandomuseum is gevestigd. Dit rijksmonument, omringd door veel woonhuizen en op korte afstand van museum Flehite, was gelegen in het hart van het beschermd stadsgezicht Binnenstad. Machteloos keken de omstanders toe hoe het vuur het monumentale gebouw en de collectie in korte tijd in de as legde. Pas laat in de nacht werd het sein brandmeester gegeven. De volgende ochtend konden de gevolgen van de brand in ogen-schouw worden genomen. De kap was geheel verdwenen, het torentje, dat in 1985 was herbouwd, bleek zodanig beschadigd dat het om veiligheidsredenen moet worden verwijderd. De muren en gevels bleken echter nog groten-deels in tact, waardoor kon worden besloten dat de restanten moesten worden gestut. Het interieur van de voormalige kerk stond er troosteloos bij en maakte duidelijk dat veel werken van Armando verloren waren gegaan. Ook de omringende woningen aan de Langegracht hadden grote schade opgelopen, maar ook hier waren de gevels gelukkig behouden. Ook het vroeg 19^e-eeuwse neoclassicistische gevelfront bleef gespaard. In de dagen die op de brand volgden ontving het museum vanuit de hele wereld steunbetuigingen en met bewonderenswaardige veerkracht werden de eerste plannen voor terugkomst van het museum ter hand genomen. Inmiddels zijn er meer concrete plannen voor herbouw van het kerkgebouw en museum.

Boerderij Bosserdijk, Zevenhuizerstraat 56

De markante boerderij Bosserdijk werd in 2007 door Schipper Bosch projectontwikkeling geres-

taureerd en verbouwd tot woning. De geschiedenis van deze monumentale hoeve werd al ontrafeld in een publicatie van Albert van Engelenhoven in de Kroniek van juni 2006. De zeer bouwvallige toestand van de boerderij maakte een grondige restauratie noodzakelijk. Deze werd met veel zorg uitgevoerd. De oorspronkelijke plannen om in de boerderij twee wooneenheden onder te brengen werden later teruggebracht tot één woning.

Naast bovengenoemde projecten vonden uiteraard talloze herstelwerkzaamheden plaats aan de rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden in alle delen van de stad.

RESTAURATIEPROJECTEN BUREAU MONUMENTENZORG

In 2007 vonden vooral reguliere onderhoudswerkzaamheden plaats aan de diverse monumenten in gemeente-eigendom. Alleen de toevoeging van duivenwering in het achtkant van de OLV-toren en het aanbrengen van geluidswerende voorzieningen in de Sint Aegtenkapel vormden hierop kleine aanvullingen. Wel werd door het gemeentelijk Bureau Monumentenzorg gestart met de voorbereiding van een drietal projecten met een restauratiebehoefte die het normale onderhoud overstijgt: de Algemene Begraafplaats aan de Soesterweg, de Kamperbinnenpoort en de reeds genoemde stadsmuur aan de Sint Annastraat. De gemeenteraad heeft extra financiële middelen gereserveerd om deze restauraties te kunnen realiseren. Voor de stadsmuur is bovendien rijkssubsidie aangevraagd.

Algemene Begraafplaats aan de Soesterweg 187

Toen de begraafplaats Achter Davidshof vol dreigde te raken, werd in 1895 een nieuwe begraafplaats

aangelegd, en wel vlak tegenover de Israëlitische begraafplaats aan de Soesterweg. Deze was indertijd nog vrij gelegen, maar is inmiddels opgenomen in de stedelijke kern van de wijk Soesterkwartier en vormt nu een aantrekkelijk begraafpark.

De begraafplaats is toegankelijk via een neogotisch poortgebouw, ontworpen door de toenmalige stadsarchitect W.H. Kam (1844-1925). De begraafplaats zelf is in Engelse landschapsstijl aangelegd naar ontwerp van de Amersfoortse landschapsarchitect H.F. Hartogh Heys van Zouteveen (1870-1943). Deze begraafplaats vormt het best bewaard gebleven ontwerp volgens het gedachtegoed van deze architect.

Kenmerkend voor de begraafplaats is de lineaire zichtas in het verlengde van de doorgang in de toegangspoort. Aan beide zijden van deze hoofdas slingeren de wandelpaden waaraan de graven gelegen zijn. Een dergelijke aanleg staat bekend als 'style mixte' of mengstijl. In het midden van de door de paden en bomen omzoomde velden liggen de algemene graven waarop veelal geen gedenksteen is geplaatst. De graven gelegen aan de paden zijn koopgraven met eeuwigdurend grafrecht. De graven zijn meest eenvoudig van vorm en meestal voorzien van een zerk. Een aantal graven is voorzien van een monumentale gedenksteen.

In 1932 is de algemene begraafplaats Rusthof in Leusden en in 1961 de katholieke begraafplaats Maranatha in gebruik genomen. Op de begraafplaats aan de Soesterweg wordt sinds 1932 niet meer begraven, er vinden alleen nog bijzettingen plaats.

De begraafplaats is sinds 2000 aangewezen als rijksmonument, wat het bijzondere karakter ervan onderstreept. Sedert jaren is er echter sprake van verval van de graven. Omdat er dus al 75 jaar niet meer begraven en alleen nog incidenteel wordt bijgezet, worden er geen baten gegereneerd voor onderhoud van de gehele begraaf-

Algemene Begraafplaats Soesterweg

plaats. Het onderhoud van de graven zelf is een zaak voor de nabestaanden. Uit de staat van onderhoud blijkt dat de meeste graven niet meer worden bezocht of dat de vervallen staat wellicht wordt geaccepteerd. Overigens draagt enig verval, zoals scheefstaande zerken, wel bij aan het romantische en schilderachtige totaalbeeld van de begraafplaats. Te veel schade, met name aan de grafmonumenten gelegen aan de paden, doet echter afbreuk aan het beeld van de begraafplaats en kan tot gevaarlijke situaties leiden, en lokt bovendien vandalisme uit.

Voor herstel van de begraafplaats wordt uiteraard nauw samengewerkt met de gemeentelijke afdeling Crematorium en Begraafplaatsen. Onderzocht worden de mogelijkheden tot herstel van de groenaanleg en de meest markante grafmonumenten.

Uit de eerste verkennende inventarisatie is gebleken dat de groenaanleg verstoord wordt door niet oorspronkelijke begroeiingen. Op meerdere graven staan struiken die tot volle wasdom zijn gekomen en die de aanleg met doorzichten verstoren. De oorspronkelijke aanleg van bomen is bovendien ook niet meer gaaf. Afgestorven of omgewaaide bomen zijn al dan niet vervangen door afwijkende bomen.

Het beheer en onderhoud van het groen vraagt nadere studie, ook omdat het de gedachtegang van Hartogh Heys van Zouteveen was om planten zich vrij te laten ontwikkelen. Al wordt algemeen bij aanleg van parken uitgegaan van de situatie na vijftig jaar als de bomen volwassen zijn en het beoogde beeld is bereikt.

Op de begraafplaats bevinden zich geen individueel tot monument aangewezen graftekens, maar het ensemble van de graftekens vormt samen met de monumentale bomen een waardevol beeld. Uit de eerste inventarisatie is gebleken dat meerdere graven zijn vervallen, graftekens zijn omgevallen of gebroken. Deels door het achterwege blijven van onderhoud, maar ook door natuurlijke verwerking van het materiaal. Een ander probleem vormt de aanwezigheid van asbest op de begraafplaats, dat indertijd o.a. werd toegepast als grafafdekking.

De grafmonumenten worden geïnventariseerd, waarna de mogelijkheden worden onderzocht om de meest cultuurhistorische waardevolle graftekens in stand te houden. Herstel van de graven die voor onbepaalde duur zijn uitgegeven is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van de nabestaanden, waardoor herstel geen eenvoudige zaak zal worden.

Kamperbinnenpoort

De Kamperbinnenpoort maakte deel van de eerste stadsmuur die omstreeks 1300 werd gebouwd. De huidige poort is in de vroege 15^e eeuw toegevoegd als zogenaamde voorpoort aan de oorspronkelijke stadspoort. De stadspoort zelf werd in de 16^e eeuw afgebroken, de voorpoort bleef echter gespaard.

Deze voorpoort verloor zijn boogvormige doorgang met weergang in 1827 toen deze werd gesloopt. De torentjes werden, getuige afbeeldingen, opgenomen in de later gebouwde woonhuizen naast de beide torens.

Na aanvankelijke dreiging van sloop in de

jaren twintig van de vorige eeuw werd het bouwwerk door de toenmalige stadsarchitect Van der Tak gerestaureerd en werd de poort gereconstrueerd. De poort is voorzien van een mezekouw, een gemetselde uitkraging boven de poort voor hete pek en kokende olie waarmee aanvallers werden geweerd. In die tijd was de poort ook al een druk verkeersknooppunt. De poortgebouwtjes werden dan ook toegevoegd als een veilige doorgang voor voetgangers.

Met de restauratie van de Kamperbinnenpoort verwachten we nog in 2008 te starten. De voorbereidingen zijn inmiddels in gang gezet. De restauratiewerkzaamheden behelzen onder andere het herstel van de scheuren in de gevels van de poortgebouwtjes. Deze zijn waarschijnlijk veroorzaakt door verzakking van de brugoverwelling van de onderdoorgang over de singel. Tien jaar geleden is deze overwelling vervangen en gezien de scheurmetingen is de situatie nu stabiel genoeg om over te gaan tot herstel van het metselwerk. Verder wordt de leibedekking van de noordelijke torenspits vervangen door een nieuwe schubleibedekking. De overige leibedekkingen zijn al eens vervangen. Ook de windvanen die nu in slechte staat verkeren worden hersteld en opnieuw verguld.

Stadsmuur aan de St. Annastraat

De overblijfselen van de stadsmuur aan de Sint Annastraat maakten deel uit van de tweede stadsmuring, die tussen 1380 en 1450 is gerealiseerd. Deze tweede ommuring bestond uit een ruim vijf meter hoge gemetselde schildmuur met aan de stadszijde een op steunbogen rustende weergang. De nog zichtbare bogen zijn in de jaren dertig van de vorige eeuw net als de torens gereconstrueerd. In de aarden wal zijn delen van de bogen nog aanwezig maar zonder weergang.

Toen in de eerste helft van de 16^e eeuw de muur niet meer bestand bleek te zijn tegen het zwaarder wordende kanonvuur, werd tussen 1560

Stadsmuur aan de Sint Annastraat

en 1570 aan de stadszijde een aarden wal tegen de muur opgeworpen met een hoogte tot aan de weergang. Ondanks de aarden wal kon de stadsmuur de toenemende vuurkracht al gauw niet meer weerstaan. In de loop van de 17^e en 18^e eeuw raakte de muur dan ook in verval. In deze periode begon men de stadswallen en bastions te beplanten en werden er al wandelpaden aangelegd. In de 19^e eeuw had de ommuring haar militaire betekenis geheel verloren en werd gestart met de sloop. Door ingrijpen van Koning Willem II, werd behalve de poorten ook dit deel van de stadsmuur gespaard.

Tussen 1829 en 1843 werd op de voormalige stadsomwalling een plantsoenring aangelegd naar ontwerp van de tuinarchitecten H. van Lunteren en J.D. Zocher jr. Het plantsoen werd over de gehele stadswal aangelegd, met uitzondering van een deel aan de noordkant van de binnenstad. Deze zijde van de stad behield nog een agrarische bestemming en werd pas in de eerste helft van de 21^e eeuw ingericht als park. De

wal aan de zijde van de Sint Annastraat werd in de plantsoenaanleg opgenomen en stond bekend als het "Hooge Plantsoen".

De aanleiding voor de restauratie, al is het beter te spreken van consolidatie van de stadsmuur, komt voort uit de noodzaak om verder verval te beperken en hiermee behoud van de nog aanwezige historische muurdelen te waarborgen.

Om inzicht te krijgen in de technische staat was het noodzakelijk om met name de klimopbegroeiing te verwijderen. Deze snelwoekerende Hedera is schadelijk voor het in kalkmortel opgetrokken verdedigingswerk. Voorafgaand hieraan is door de stadsecoloog Renée van Assema de eventuele beschermde en bijzondere muurvegetatie geïnventariseerd. Deze planten zullen zo veel mogelijk gehandhaafd worden bij de herstelwerkzaamheden.

Aangezien delen van de muur scheefstand vertonen en in 1935 al een deel is weggevallen, is ook nader onderzoek verricht naar de construc-

tieve staat van de walmuur. Hieruit bleek dat door de constante druk van de aarden wal de muur was losgescheurd van de steunbogen van de voormalige weergang. Dit probleem speelde ook al in het verleden. Er waren toen al steunberen aan de buitenzijde van de muur bijgeplaatst. Nu is het de bedoeling om daar waar de muur wel erg uit het lood staat muurankers aan te brengen die verankerd zijn met zogenaamde groutankers (ankers met cementemulsie) in de aardewal.

Na het verwijderen van de begroeiing zijn de gebreken aan het metselwerk door Bureau Monumentenzorg geïnventariseerd ten behoeve van het noodzakelijke herstel. Voor de opstelling van het restauratieplan is gebruik gemaakt van de modernste inventarisatietechnieken. De muur is door het bedrijf Fometrix ingemeten met gebruik van door hen ontwikkelde driedimensionale fotogrammetrie. Met deze digitale opname wordt ook de textuur (materiaalstructuur en kleur) van in dit geval de stadsmuur vastgelegd.

De verwachting is dat in de toekomst dergelijke technieken vaker ingezet gaan worden, niet alleen ten behoeve van bouwhistorische maar ook voor bouwtechnische opnames.

De consoliderende maatregelen dienen er voor te zorgen dat de stabiliteit van de muur gegarandeerd wordt. De maatregelen aan het metselwerk zelf zullen beperkt blijven tot het inboeten van de meest beschadigde stenen, waarbij tevens rekening met de begroeiing wordt gehouden. Deze op zich onschadelijke begroeiing ondersteunt het beeld van een romantische ruïneuze stadsmuur. Een deel van het voegwerk is verweerd maar dat is in dit geval niet bezwaarlijk. In het meer recente verleden is ook gevoegd met cementhoudende mortel. Toepassing van cement in historisch metselwerk leidt vaak tot schade omdat deze te hard is ten opzichte van het metselwerk. Dit voegwerk zal vervangen worden om verdere schade te beperken.

OVERIGE PROJECTEN

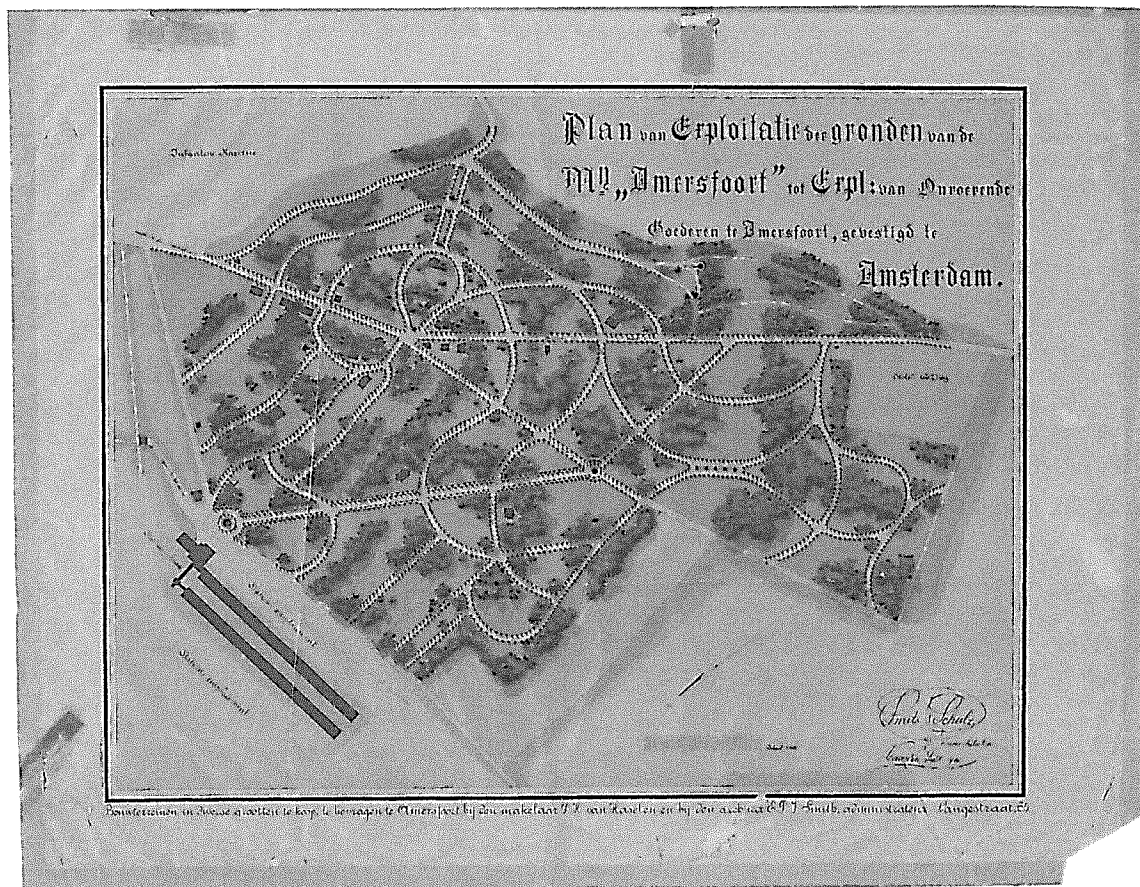
Berg beschermd stadsgezicht

Op 30 juni 2007 hebben de ministers van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (mevr. Dr. Jacqueline Cramer) en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Dr. Ronald H.A. Plasterk) het Bergkwartier aangewezen als beschermd rijksstadsgezicht. Hiermee werd een lange voorbereidingstijd afgesloten, die in 1993 begon met de verschijning van de rapporten van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP), waarin het Bergkwartier als 'gebied van bijzondere waarde' werd omschreven. Omdat Amersfoort veel kennis over dit begin 20^e-eeuwse villapark in huis had, kreeg Bureau Monumentenzorg Amersfoort opdracht van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Provincie Utrecht een beschrijving van het gebied op te stellen met een aanduiding van de cultuurhistorische waarden. Dit proces werd op positieve wijze onderbroken door de herziening van het bestemmingsplan Berg, die in 2003 werd afgerond. De cultuurhistorische waarden werden hierin beschreven en vastgelegd. Voordat de officiële bescherming een feit was, beschikte Amersfoort al over een 'beschermend' bestemmingsplan.

Het afgelopen jaar is regelmatig overleg gevoerd over de voorgenomen herprofilering van een aantal wegen, zoals de Utrechtseweg, de Vondellaan en de aanleg van een rotonde op de splitsing Koningin Wilhelmina- en Prins Frederiklaan. Hierbij is gezocht naar de mogelijkheden de cultuurhistorische waarden te respecteren en waar mogelijk terug te brengen. De plannen zullen in 2008 worden gerealiseerd.

Onderzoek panden Bergkwartier

Vooruitlopend op de aanwijzing van het Bergkwartier als rijksstadsgezicht ontstond behoefte de monumentenlijst, die grotendeels uit 1986

Kaart aanleg van het Bergkwartier (1900)

dateert, te actualiseren. In de afgelopen twintig jaar is de kennis over de zogenoemde 'jonge monumenten' enorm toegenomen en ook de opgedane ervaringen met het beschermd rijksstadsgezicht Binnenstad (aanwijzing in 1984) vroegen om een eenduidige waarderingssysteem. Architectuurhistorica Jojanneke Clarijs kreeg in februari 2007 opdracht een onderzoek te verrichten naar een beperkt aantal panden. Deze gebouwen waren tijdens de voorbereidingen van het nieuwe bestemmingsplan, als zeer waardevol gekwalificeerd. In 2007 is het onderzoek en het maken van de beschrijvingen ter

hand genomen. Het eindrapport is op 6 maart 2008 aan de leden van de gemeentelijke monumentencommissie toegelicht en overhandigd.

Stedenbouwkundige visie Stadhuispleingebied

De Amersfoortse binnenstad is vanwege haar historische kwaliteiten reeds in de jaren '80 aangewezen als beschermd stadsgezicht. Dit houdt in dat niet alleen zorgvuldig moet worden omgegaan met de monumentale objecten maar ook met de historische stedenbouwkundige structuur, de samenhang en de beeldkwaliteit in dit

gebied. Met het oog op nieuwe ontwikkelingen in het gebied rond het stadhuis (vanaf het Sint Pieters- en Bloklands gasthuis tot aan het 'Helleplein') werden deze kwaliteiten in beeld gebracht (een samenvatting van dit rapport werd opgenomen in het vorige Jaarboek). Architect/stedenbouwkundige Hans Ruijssenaars werkte in het afgelopen jaar aan een structuurvisie voor dit gebied.

Wagenwerkplaats rijksmonument

Op 5 juli 2007, vijf dagen na het besluit over het Bergkwartier, heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het complex van de Wagenwerkplaats, daterend vanaf 1904, op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Ruim drie jaar daarvoor had de 'Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort' hiertoe een verzoek bij het rijk ingediend. Deze stichting pleitte met verve voor het behoud en de bescherming van de kolossale gebouwen, omdat de wagenwerkplaats

het laatste complex in Nederland vormt dat een bijna compleet beeld geeft van een reparatiewerkplaats voor goederenwagens. Inmiddels worden er plannen voorbereid voor hergebruik en herbestemming van dit monumentale en zeer beeldbepalende complex van het spoorwegemplacement.

Gerard Keijzer versterkt Bureau Monumentenzorg

Met de komst van Gerard Keijzer (1964) op 2 juli 2007 kreeg Bureau Monumentenzorg weer een echte specialist in de gelederen. Zijn jarenlange ervaring bij de Stichting Monumentenwacht Gelderland als 1er monumentenwachter komt in Amersfoort volop tot zijn recht bij de begeleiding van de verschillende particuliere en gemeentelijke restauraties. Door zijn technische kennis is hij in staat te zorgen dat restauraties en verbouwingen op goede wijze worden uitgevoerd en met oog voor de juiste detaillering.

Wagenwerkplaats; rolbaan waarmee wagens konden worden verplaatst naar een ander werkplaatsspoor

Dat komt niet alleen het aanzien van het monument ten goede, maar daarmee ook de hele stad. Het opstellen van restauratieplannen voor de stadsmuur aan de Sint Annastraat, de Kamperbinnenpoort en de Algemene Begraafplaats aan de Soesterweg (zie onder restauraties) behoorde in 2007 tot zijn eerste taken.

Open Monumentendag 2007

De 21^e aflevering van de jaarlijkse open monumentendag was weer een groot succes. Het thema moderne bouwkunst in Amersfoort trok veel bezoekers. In het Bergkwartier, het nieuwe rijksstadsgezicht van Amersfoort, had een groot aantal eigenaren hun villa's opengesteld. Per historische bus konden de deelnemers aan deze dag de meeste monumenten bereiken. Maar ook de wandelingen onder leiding van een gids trokken veel publiek. Daarnaast was er een speciale route langs gevelstenen in het Bergkwartier; voor het eerst werden alle exemplaren overzichtelijk afgebeeld in het Amersfoort Magazine. In het Soesterkwartier konden de bezoekers de Theo Thijssenschool en de Wagenwerkplaats bezoeken. De combinatie met de Dag van de Amateurkunst bleek ook dit jaar weer succesvol en voor herhaling vatbaar. De conclusie aan het eind van de dag luidde dan ook: een prima dag die veel enthousiaste reacties opleverde.

Wederopbouw, volop in belangstelling

Na de 'jonge monumenten' uit de periode 1850-1940, het industriële erfgoed is de architectuur en stedenbouw uit de periode 1940-1965 in de belangstelling gekomen. De Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten heeft in de afgelopen jaren in heel Nederland onderzoek verricht naar deze nog ondergewaardeerde categorie gebouwen. Amersfoort heeft in de eerste decennia na de oorlog een grote groei doorgemaakt. Amersfoort bezit dan ook veel

wijken en gebouwen uit deze zogenoemde 'wederopbouwperiode'. Daarbij waren vooraanstaande architecten en stedenbouwers in de stad werkzaam, zoals bijvoorbeeld stadsarchitect D. Zuiderhoek en stedenbouwkundige A.H. Rooimans. Inmiddels heeft de gemeente aan onderzoeksbureau STOA opdracht gegeven de totstandkoming en de stedenbouwkundige kwaliteiten te analyseren. Medio 2007 werd het rapport 'Architectuur en Stedenbouw 1940-1965' door architectuurhistorica Pauline Opmeer gepresenteerd. Inmiddels heeft zij ook opdracht gekregen de belangrijkste gebouwen uit deze periode te beschrijven.

Op 15 oktober 2007 presenteerde minister Dr. Ronald H. Plasterk in het voormalige Constantinianum – vroeger het onderkomen van de Kruisheren en thans leerhotel ROC Amersfoort, de landelijke top 100 van de wederopbouwperiode. Naar verwachting stond ook het kloostercomplex, waar de presentatie plaatsvond, op deze lijst. De komende jaren zal mede door de plannen van 'Amersfoort Vernieuwt' veel aandacht voor dit nieuwe werkterrein blijven bestaan.

Monografie ir. C.B. van der Tak

Op 26 november 2007 verscheen bij uitgeverij THOTH van de hand van Anton Groot en Max Cramer de monografie over stadsarchitect ir. C.B. van der Tak (1900-1977). Hieraan is tien jaar onderzoek voorafgegaan. In deze publicatie wordt vooral stilgestaan bij de betekenis die deze begaafde bouwmeester op veel terreinen voor de stad Amersfoort heeft gehad. Deze monografie is uitverkozen tot de 33 best verzorgde boeken van 2007. Voor meer informatie zie de boekbespreking door Fons Asselbergs op pagina 151.

→

Constantinianum

